

De vermeende teloorgang van het niveau van de CE's moderne vreemde talen onder de loep

Hoe is het gesteld met de leesvaardigheid van onze
examenkandidaten Duits en Engels?

Juni 2009
Universiteit Utrecht, Ivlos
Begeleiders: René van de Kraats
Michelle Overman

Lenja Orczykowski
Kirstin Voolstra

De vermeende teloorgang van het niveau van de CE's moderne vreemde talen onder de loep

Hoe is het gesteld met de leesvaardigheid van onze examenkandidaten Duits en Engels?

In dit artikel wordt verslag gedaan van een kleinschalig onderzoek naar hoe onze examenleerlingen scoren op de centraal schriftelijke eindexamens (CE's) voor Engels en Duits uit 1993 en 2008. We proberen aan de hand van een kleine groep leerlingen -- namelijk elf leerlingen voor Duits en eenendertig leerlingen voor Engels -- een indruk te krijgen van hoe de zaken ervoor staan. Er wordt gekeken of de vaak gehoorde klacht dat de leesvaardigheid van de Nederlandse scholieren de afgelopen decennia sterk gedaald is, bevestigd wordt of niet.

“De huidige vwo leerlingen zijn toch al lang niet meer zo slim als de leerlingen van vijftien jaar geleden!” “Op een examen uit de jaren ‘90 zouden ze toch allemaal zakken!” “Schrikbarend, de leesvaardigheid van de huidige leerlingen vergeleken met 20 jaar geleden...” In de docentenkamer en in de wandelgangen van scholen hoor je vaak dergelijke geluiden, waar je ook bent: Utrecht, Zwolle, Lelystad of elders in het land. En ook op internetfora zijn dergelijke opvattingen te vinden, zoals op de site van BON (Beter Onderwijs Nederland), waar onder andere docente Frans Clarissa het eens is met het standpunt dat het niveau van de eindexamens vreemde talen gedaald is en opmerkt: “Collega’s hoor ik de laatste jaren regelmatig over vwo-examens Frans, Duits, Engels zeggen ‘dit was vroeger een havo-tekst’.” En vrijwel iedereen is het er schijnbaar mee eens dat het niveau in rap tempo daalt, want tegenspraak hoor je eigenlijk niet. Maar zijn dit feiten? Zijn het bevindingen? Of zijn het uitspraken die voortkomen uit een algemene bezorgdheid dat het bergafwaarts gaat met het Nederlandse onderwijs en een gevoel dat ‘vroeger’ alles beter was? Met andere woorden: waar zijn deze uitspraken op gebaseerd? Daar wilden wij graag het nadere van weten. Toen wij enkele docenten vervolgens vroegen hoe zij bij hun mening over dit onderwerp kwamen, kregen wij veelal antwoorden in de trant van: “Dat merk ik in mijn lessen,” of: “Dat is toch algemeen bekend!”

Uit literatuuronderzoek blijkt dat niet alleen in de wandelgangen en op internetfora wordt beweerd dat de leesvaardigheid achteruitgaat, en dat deze opvattingen ook niet enkel en alleen op een gevoel van de docenten gebaseerd zijn: ook diverse onderzoeken wijzen een dergelijke trend aan. Zo is er het om de vijf jaar gehouden wereldwijde onderzoek PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study): waar de gemiddelde score in dit onderzoek geijkt is op 500 punten, stond Nederland in 2001 met 554 op de tweede plek onder koploper Zweden (NFER, 2003). In 2006 was Nederland echter met 547 naar de twaalfde plaats gezakt (PIRLS, 2006). Hoewel het hier gaat om de leesvaardigheid van tienjarige leerlingen in de moedertaal, is het niet ondenkbaar dat deze daling in leesvaardigheid doorwerkt in het leesniveau op latere leeftijd en dat hij wellicht nog steeds waar te nemen is op het moment dat de desbetreffende leerlingen eindexamen doen. Als dat het geval is, zouden we kunnen stellen dat het ergste nog moet komen... Ook een ander internationaal onderzoek, OECD PISA (Organisation for Economic Co-operation and Development; Programme for International Student Assessment) bericht de laatste jaren over een daling van de leesvaardigheid in de eigen taal onder Nederlandse jongeren (Knecht -van Eekelen, Gille & van Rijn, 2007). In dit onderzoek zijn de respondenten 15 jaar en dus dichterbij hun examenleeftijd.¹

Het is overigens opvallend dat deze dalingen plaats vinden terwijl Nederland op de Europese Raad in 2000 als onderdeel van de Lissabondoelstellingen heeft toegezegd ernaar te streven het percentage vijftienjarigen met lage leesvaardigheden voor 2010 met 1,6% terug te dringen van 9,6 naar 8%. Er is dus wel degelijk aandacht voor het belang van deze basisvaardigheid. Uit het voortgangsrapport van 2007 blijkt echter dat dit percentage tussen 2000 en 2006 juist gestegen is met maar liefst 6%! (Plasterk, 2007). Al met al een zorgwekkende trend. Verder heeft ook het Cito aan het begin van dit millennium op grond van haar equivaleringsprocedure² dalende trends in de prestaties voor de CE's moderne vreemde talen op alle onderzochte niveaus gerapporteerd. Deze dalende trends konden in vervolgonderzoek echter niet herhaald worden en zijn daarom op zijn zachtst gezegd betwistbaar (de Gloppe & van Schooten, 2002).

¹ Er is helaas geen grootschalig onderzoek beschikbaar naar de leesvaardigheid onder jongeren in de vreemde talen, derhalve halen wij deze onderzoeken naar leesvaardigheid in de moedertaal aan, ervan uitgaande dat het leesvaardigheidniveau in de moedertaal zijn weerklink vindt in de leesvaardigheid in de vreemde talen.

² Dit is de procedure waarmee het Cito tracht te waarborgen dat gelijke vaardigheden dezelfde scores opleveren op willekeurig welk centraal eindexamen voor het vak in kwestie.

Al de relevante, ons bekende stukken in beschouwing genomen, konden wij geen recent en eenduidig onderzoek naar de vermeende daling van het niveau van de CE's moderne vreemde talen -- en de daaraan gerelateerde verminderde leesvaardigheid van examenleerlingen van tegenwoordig -- vinden. Met deze gegevens in ons achterhoofd wilden wij als kritische docenten in opleiding de proef op de som nemen en proberen te achterhalen of het leesvaardigheidniveau van onze huidige examenkandidaten daadwerkelijk zoveel lager ligt dan dat van hun leeftijdsgenoten van een aantal jaren geleden. Daarom besloten we te proberen in onze Engelse en Duitse lessen de leesvaardigheid van onze examenleerlingen in kaart te brengen. Onze onderzoeksvraag hierbij was: *Hoe scoren onze examenleerlingen op een CE uit 1993 en een CE uit 2008?* Zouden wij ook het 'enorm grote verschil' constateren dat veel docenten blijkbaar ervaren en dat uit onderzoek op andere populaties soms naar voren komt?

Methode

Zoals gezegd, proberen wij in dit onderzoek in kaart te brengen in hoeverre onze examenleerlingen uit het schooljaar 2008/2009 in staat zijn de centraal schriftelijke eindexamens uit 1993 en 2008 voor de vakken Engels en Duits te maken. Vanwege onderzoekstechnische en temporele beperkingen is slechts een kleine groep leerlingen in het onderzoek betrokken, en wij zijn ons dan ook danig bewust van de beperkingen van dit PGO (praktijk gericht onderzoek). Uit de resultaten van ons onderzoek proberen wij af te leiden hoe het met de leesvaardigheid van de betrokken groep leerlingen gesteld is en of deze daadwerkelijk veel lager is dan die van hun leeftijdsgenoten van vijftien jaar geleden, zoals door menigeen wordt beweerd.

Respondenten

Bij de examenleerlingen gaat het om elf vwo-leerlingen (negen meiden en twee jongens) van een openbare middelbare school uit Lelystad die de eindexamens voor Duits maken, en zeventien vwo-leerlingen (waarvan acht meiden en negen jongens) en veertien havo-leerlingen (waarvan zeven meiden en evenveel jongens) van een particuliere onderwijsinstelling uit Zwolle, die de eindexamens Engels maken. In totaal 45 leerlingen dus.

Materiaal

De CE's voor de MVT (moderne vreemde talen) bestaan in Nederland al decennia lang alleen uit een leesvaardigheidstoets. In de CE's moet een aantal teksten gelezen worden en moeten

aan de hand van deze teksten vragen beantwoord worden. Deze vragen bestaan voor het grootste gedeelte uit meerkeuzevragen met doorgaans vier antwoordmogelijkheden. Tevens zijn de vragen en antwoordalternatieven meestal in de vreemde taal gesteld. Dit geldt voor zowel de oude examens als de nieuwe. Tussen de CE's uit 1993 en 2008 is wel een aantal andere verschillen te vinden: sinds 2000 zijn er open vragen in de examens van de MVT opgenomen (Cito examenverslag, 2000) en zijn er meer (maar daardoor ook kortere) teksten in de examens te vinden. In totaal kunnen de leerlingen in een CE van een moderne vreemde taal elk jaar rond de 50 punten scoren, waarvan sinds 2000 ongeveer een derde met het beantwoorden van open vragen behaald moet worden. De open vragen zijn vaak in het Nederlands gesteld en moeten ook in het Nederlands beantwoord worden, tenzij expliciet anders vermeld wordt. In dat laatste geval wordt meestal om een citaat gevraagd. In de recente examens kunnen ook enkele teksten gevonden worden waar de leerlingen -- in plaats van vragen te beantwoorden over inhoud, doel en structuur van de tekst -- op open plekken het juiste woord in moeten vullen: de zogenaamde 'cloze-toets.' Bij de antwoordalternatieven van dit type tekst worden meerdere woorden als keuzemogelijkheid gegeven en moet de leerling het beste alternatief hieruit selecteren.

De leerlingen uit Lelystad hebben de twee examens voor Duits gemaakt en de leerlingen uit Zwolle de CE's voor Engels. Alle CE's waren door de leerlingen niet eerder ingezien. De keuze voor de examens uit 1993 en uit 2008 is tweeledig: er was één examen nodig dat zo actueel mogelijk was en een ander relatief oud examen. Als recent examen lag de voorkeur voor het CE uit 2008 voor de hand, omdat dit het meest recente alternatief was en de kans niet groot was dat de respondenten hier eerder mee gewerkt hadden, tenzij zij vorig jaar examen hadden gedaan en gezakt waren. Er is nagegaan of de leerlingen dit examen eerder hadden gemaakt en uit navraag bleek dat enkele van de leerlingen uit Lelystad het eerste tijdvak van het CE Duits uit 2008 al wel gedeeltelijk eerder gemaakt hadden en daarom is ervoor gekozen hen de teksten uit het tweede tijdvak voor te leggen, welke zij geen van allen eerder gezien hadden. De leerlingen uit Zwolle hadden juist al wel geoefend met de teksten uit het CE Engels tweede tijdvak, en geen van hen allen met het eerste tijdvak. Daarom hebben zij de teksten uit het eerste tijdvak uiteindelijk moeten maken.

Wat betreft het oudere examen ging de voorkeur uit naar een examen uit het begin van de jaren '90. De reden hiervoor is dat wij enerzijds een tijdspanne wilden die groot genoeg was om een eventueel verschil in niveau aan te tonen, en wij anderzijds ook niet een al te groot

tijdshiaat wilden laten ontstaan, omdat het aangetoond is dat niet alleen talige factoren een rol spelen bij het maken van de CE's, maar ook andere strategieën toegepast worden zoals het aanwenden van kennis van de wereld (Hulsker, 2002). Dit laatste betreft in feite voorkennis die de leerling kan helpen bij het begrijpen van de tekst en het maken van de vragen die erbij horen. De teksten behandelen veelal onderwerpen die ten tijde van het samenstellen van het examen in de actualiteit staan en waar de leerling naar alle waarschijnlijkheid wel het een en ander over vernomen heeft in de media, of anderzijds kennis van heeft. Door een serie teksten te nemen die uit een tijd stamt die zo ver verwijderd is van de belevingswereld van de leerlingen dat zij die voorkennis niet meer in hun voordeel zouden kunnen benutten, zouden zij een oneerlijke achterstand hebben op de oude examens in vergelijking met de recente examens. Het was de bedoeling dit daarom zo veel mogelijk te voorkomen, hoewel er helaas niet helemaal aan te ontkomen viel -- aangezien de veroudering van de onderwerpen inherent is aan het verstrijken van de tijd -- en wij nou eenmaal ook een relatief oud examen nodig hadden. Uiteindelijk is gekozen voor de examens uit het jaar 1993 omdat dit examenjaar het best aan de zojuist genoemde criteria leek te voldoen en omdat voor dit jaar zowel voor Engels als voor Duits over complete examens met antwoordformulieren en omzettingstabellen beschikt kon worden.

Opzet

Omdat de CE's voor de talen Engels en Duits officieel tweeëneenhalf uur duren, maar er lessen van 50 minuten (in Lelystad) respectievelijk 60 minuten (voor de groep uit Zwolle) ter beschikking waren, moest ervoor gezorgd worden dat de examenteksten in aparte eenheden door de leerlingen gemaakt konden worden. Om dit mogelijk te maken zijn de CE's in delen geknipt en zijn 'lespakketten' samen gesteld die in één lesuur afgerond konden worden. Dit betekent dat de eindexamenleerlingen Engels uit Zwolle de twee examens in vijf lessen gemaakt hebben en de leerlingen uit Lelystad na zes lessen met de examens klaar waren. Bij het samenstellen van de lespakketten en het afnemen van de toetsen zijn heel bewuste keuzes gemaakt, om de uitslagen zo betrouwbaar mogelijk te maken:

- De deeltoetsen bevatten allemaal teksten (en uiteraard de bijbehorende vragen) uit zowel het CE van 1993 als ook uit het CE van 2008, zodat het tijdstip van bewerken en de concentratie van de leerlingen op elk separaat afnamemoment steeds op een deel van *beide* examens van invloed zou zijn.

- De opbouw van de lespakketten was gevarieerd: teksten uit 1993 en 2008 wisselden elkaar af en waren per pakket op verschillende plekken te vinden. Ook lange en korte teksten wisselden elkaar af.
- De leerlingen bewerkten de teksten individueel en in een rustige omgeving. Ze mochten woordenboeken gebruiken, maar mochten noch de docent noch elkaar om hulp vragen. Er is dus geprobeerd ware toetsomstandigheden na te bootsen, hoewel ‘examenomstandigheden’ helaas niet haalbaar waren, al was het alleen maar om stress- en motivatiegerelateerde factoren.

Nota bene: helaas hebben wij bij het samenstellen van de pakketten geen rekening kunnen houden met eventuele verschillen in moeilijkheidsgraad per tekst en een daaraan correlerende opbouw van makkelijk naar moeilijk zoals die gebruikelijk in CE's te vinden is. Wij gaan er gezien de verdere opbouw van dit onderzoek echter vanuit dat dit niet van grote invloed is geweest op de resultaten.

Analysemethode

Nadat alle teksten bewerkt waren, zijn de antwoorden van de leerlingen uit de twee verschillende examens weer bij elkaar gevoegd, om te vergelijken hoe de leerlingen op elk van de twee examens scoorden. In 1993 bestonden de examens uit 50 gesloten vragen, wat het nakijken makkelijk en uiterst objectief maakte. De CE's uit 2008 bestonden, naast de meerkeuzevragen, voor ongeveer een derde uit open vragen. Voor de beoordeling van alle vragen hebben wij ons strikt gehouden aan de officiële correctievoorschriften van het Cito. Desalniettemin werd het nakijken van de examens uit 2008 door de open vragen wat lastiger en onmiskenbaar automatisch wat subjectiever. Vanzelfsprekend hebben wij echter ons uiterste best gedaan de toetsen zo objectief mogelijk te beoordelen. Wij hebben het hierbij niet nodig geacht on-line examenbesprekingen van vakcommunity's te raadplegen, omdat de nakijkmodellen die het Cito verschaft voor de door onze leerlingen gegeven antwoorden genoeg duidelijkheid verschaften: er waren geen antwoorden die ons op basis van de Cito correctiemodellen deden twijfelen aan de juistheid ervan.

Na het nakijken van de examens zijn de resultaten van de leerlingen voor elk vak en elk jaar apart in Excel ingevoerd, waarna het mogelijk was in kruistabellen per vraag en per leerling uit te rekenen wat de (procentuele) scores waren. Helaas bleek het niet haalbaar een t-toets voor verschilscore uit te voeren om te kijken of het waarschijnlijk zou zijn dat de resultaten herhaald zouden kunnen worden in een nieuw, grootschaliger onderzoek. Hiervoor zijn twee

hoofdredeenen: enerzijds was het aantal respondenten per onderzochte groep niet groot genoeg om tot een valide toetsuitkomst te komen, anderzijds zou er rekening gehouden moeten worden met de verscheidene types vragen en de verschillende normeringen in de zes gebruikte examens. Dit laatste zou het berekenen van de statistische significantie van de onderzoeksresultaten te ingewikkeld en omslachtig maken gezien de kleinschaligheid van dit onderzoek en beperkte tijd die ervoor beschikbaar is. De conclusies van dit PGO zijn daarom gebaseerd op de berekeningen die in Excel gemaakt zijn in combinatie met informatie over de door het Cito gehanteerde normen met betrekking tot de cijferbepaling voor de door ons gebruikte examens, waar wij informatie over hebben gekregen van een medewerker van het Cito.

Naast het verzamelen en verwerken van bovengenoemde data, hebben wij enquêtes afgenomen onder de leerlingen. In deze enquêtes was het de bedoeling na te gaan hoe de leerlingen de teksten en het beantwoorden van de vragen hadden ervaren; welke teksten en vragen ze als bijzonder moeilijk of juist makkelijk ervoeren en welke oorzaken zij hierachter vermoedden. De leerlingen die de examens voor Engels hebben gemaakt is na het bewerken van elk lespakket gevraagd een enquête te beantwoorden over hoe zij de teksten en bijbehorende vragen ervaren hadden. De betrokken eindexamenleerlingen Duits hebben een meer generieke enquête na afronding van de zes lessen gekregen waarin zij hun meer algemene indruk en moeilijkheden aan konden geven. Omdat het niet het doel van dit onderzoek is te achterhalen wat de oorzaken zijn van een eventueel verschil in resultaten op beide examens, zijn de uitkomsten van deze enquêtes niet in detail terug te vinden in dit artikel, maar wordt er slechts hier en daar naar verwezen om opvallende resultaten toe te lichten met de mening van individuele leerlingen.

Resultaten en Analyse

Duits

De CE's Duits werden zoals gezegd in één elfkoppige vwo examenklas uit Lelystad afgenomen. Uit de toetsanalyse voor de CE's bleek dat voor geen van de twee examens uitsluitend stijgingen of dalingen in de resultaten te vinden waren. Als we naar de percentages goed beantwoorde vragen kijken, werd het examen uit 2008 door vier leerlingen beter gemaakt dan het examen uit 1993 (tabel 1). Het examen uit 1993 werd door zes leerlingen beter gemaakt dan het examen uit 2008. Bij één leerling is het resultaat vrijwel hetzelfde

gebleven; dat percentage verschilt maar 0,9%. Uit de resultaten blijkt verder dat het examen uit 1993 gemiddeld beter gemaakt is dan het examen uit 2008. Dit kan men in tabel 2 zien. De leerlingen scoorden op het examen uit 1993 gemiddeld 61% van de punten en op het examen uit 2008 55%.

Het cijfer voor de gemaakte CE's uit 1993 en 2008 is vervolgens met de toen gehanteerde norm bepaald. Kijkt men naar de behaalde cijfers van de leerlingen, dan hebben vijf leerlingen op het examen uit 2008, en vijf leerlingen op dat van 1993, een hoger cijfer gehaald (tabel 3).

Tabel 1: Percentages goede antwoorden op de CE's vwo Duits uit 1993 en 2008 per leerling.

1993 %	2008 %
48	57
58	51
70	43
56	41
54	60
56	47
54	53
84	75
64	70
68	49
58	61

Tabel 3: Cijfers voor de CE's vwo Duits uit 1993 en 2008 per leerling.

1993	2008
4,5	5,7
5,2	5,2
6,5	4,5
5,1	4,3
4,9	5,9
5,1	4,8
4,9	5,4
8,1	7,2
5,6	6,8
6,3	5,0
5,2	6,1

Tabel 2: Gemiddelde scores op de CE's vwo Duits uit 1993 en 2008.

VWO	Gemiddelde toetscore in %	Gemiddeld cijfer	Gemiddeld % goed beantwoorde meerkeuzevragen	Gemiddeld % goed beantwoorde open vragen
1993	61	5,6	nvt	nvt
2008	55	5,5	58	49

Het gaat hier in vijf gevallen om een afwijking van meer dan 1,0 punt en in vijf gevallen om een afwijking van meer dan 0,5 punt. Eén leerling haalde exact hetzelfde cijfer op beide CE's. Het is opvallend dat het relatief grote verschil in het percentage goede antwoorden (6%) tussen de twee examens slechts lijdt tot 0,1 punt verschil op het uiteindelijke cijfer, zoals in de tabel 2 te zien is.

Omdat het examen uit 2008 -- in tegenstelling tot het examen uit 1993 -- voor een derde uit open vragen bestond, is ook gekeken hoeveel punten de leerlingen gemiddeld op de gesloten en open vragen in het examen van 2008 gescoord hebben. In tabel 2 is te zien dat er wel degelijk een verschil te vinden is, maar dat het verschil niet extreem groot is. Gemiddeld hebben de leerlingen 57,6% van de gesloten vragen correct beantwoord en 49,4% van de open vragen. Het lijkt dus aannemelijk dat de leerlingen de open vragen lastiger te beantwoorden vinden dan de gesloten vragen en, wat dat betreft, zou dit eventueel kunnen verklaren waarom er gemiddeld minder punten gescoord worden op het examen uit 2008, welke het enige van de twee examens is dat open vragen bevat.

Dit bleek ook uit de enquêtes: de leerlingen gaven over het algemeen aan dat ze de open vragen lastig vonden omdat ze het als moeilijk ervoeren om in een paar woorden (zoals dat gevraagd wordt) het goede antwoord op te schrijven; de kern van de zaak te benoemen. In tegenstelling tot dit gegeven, bleek uit de enquêtes echter ook dat de leerlingen de lay-out en het lettertype van het examen uit 1993 veel lastiger vonden om mee te werken dan dat uit 2008. Dit is tegenstrijdig met de resultaten die in tabel 2 getoond zijn, waaruit blijkt dat juist in het examen uit 1993 meer punten gescoord werden.

Engels

Zoals beschreven, werd voor het examenvak Engels de serie toetsen in twee Zwolse eindexamenklassen afgenomen, namelijk in één 5 havo en één 6 vwo klas die samen 31 leerlingen telden. Wanneer we het gemiddelde percentage goede antwoorden bekijken, zien we dat het verschil in toetsuitslagen geenszins gelijk is voor de twee groepen. Sterker nog, ze zijn vrijwel het tegenovergestelde van elkaar. Uit de toetsanalyse van de Engelse CE's bleek - net als voor de Duitse CE's -- dat er voor geen van de twee examens uitsluitend stijgingen of dalingen te vinden waren. Uit de percentages goed beantwoorde vragen blijkt dat slechts vier van de veertien leerlingen uit de havo-groep qua percentage goede antwoorden het examen van 1993 slechter hebben gemaakt dan dat uit 2008; de overige elf leerlingen scoorden procentueel minder punten op het recentere van de twee examens (zie tabel 4). Voor het vwo is dit beeld precies andersom: elf van de zeventien leerlingen scoorden minder punten op het examen uit 1993 dan op het examen uit 2008, twee leerlingen hadden precies dezelfde score op beide examens, en slechts vier leerlingen maakten het examen uit 1993 beter dan dat uit 2008 (zie tabel 5).

Als we kijken naar de gemiddelde score op beide examens, blijkt dat de havo-leerlingen procentueel meer punten scoorden op het examen uit 1993, namelijk 47% voor dat examen tegenover 44% voor dat uit 2008 (zie tabel 6). Hoewel dit verschil slechts klein is, is het wel opvallend, omdat het ingaat tegen de beweringen (zoals die eerder benoemd zijn) dat leerlingen van tegenwoordig niet in staat zijn examens te maken die pakweg meer dan vijf jaar oud zijn, omdat die gezien het dalende niveau te moeilijk voor hen zijn. De resultaten van het vwo zouden dergelijke beweringen echter wel weer kunnen staven, aangezien voor die groep de gemiddelde procentuele toetsscore voor het examen van 1993 47% is en die voor 2008 55%, een verschil dus van 7% (zie tabel 7).

Tabel 4: Percentages goede antwoorden op de CE's havo Engels uit 1993 en 2008 per leerling.

1993 %	2008 %
48	45
34	31
66	49
60	59
42	39
38	37
24	33
66	67
36	28
30	51
38	51
80	61
42	35
50	31

Tabel 5: Percentages goede antwoorden op de CE's vwo Engels uit 1993 en 2008 per leerling.

1993 %	2008 %
64	82
40	74
40	46
52	46
44	60
58	56
50	62
40	50
40	40
48	74
40	46
48	48
46	26
60	52
40	58
48	68
46	38

Tabel 6: Gemiddelde scores op de CE's havo Engels uit 1993 en 2008.

HAVO	Gemiddelde toetsscore in %	Gemiddeld cijfer	Gemiddeld % goed beantwoorde meerkeuzevragen	Gemiddeld % goed beantwoorde open vragen
1993	47	4,7	nvt	nvt
2008	44	5,3	54	36

Tabel 7: Gemiddelde scores op de CE's vwo Engels uit 1993 en 2008.

VWO	Gemiddelde toetscore in %	Gemiddeld cijfer	Gemiddeld % goed beantwoorde meerkeuzevragen	Gemiddeld % goed beantwoorde open vragen
1993	47	4,5	nvt	nvt
2008	55	5,4	59	50

Het valt echter nog te bezien of dit laatstgenoemde verschil is te wijten aan de moeilijkheidsgraad van de teksten en bijbehorende vragen op zich: uit de enquêtes die afgenomen zijn na afloop van elke sessie kwam namelijk naar voren dat met name de vwo-leerlingen de teksten uit 1993 vooral 'heel saai' vonden. Wij hebben het sterke vermoeden dat dit wellicht meer met de lay-out van de teksten te maken heeft dan met de daadwerkelijke inhoud ervan, temeer aangezien de leerlingen over het algemeen genomen aangaven de oude teksten niet moeilijker te vinden en de vragen vaak zelfs makkelijker, omdat zij die als 'meer sturend' ervoeren. Feit is dat de leerlingen minder gemotiveerd leken de oude teksten nauwkeurig te maken dan de nieuwe, die een meer open structuur hebben, een groter, beter leesbaar lettertype en meer plaatjes. In een eventueel vervolgonderzoek zou het dan ook aan te bevelen zijn ervoor te zorgen dat de teksten qua lay-out niet van elkaar verschillen. Tot slot is het nog opvallend dat het gemiddelde percentage goede antwoorden in 1993 voor zowel de havo als het vwo 47% is, terwijl de scores in 2008 ver uiteen liggen, namelijk zoals gezegd 44% voor het havo en 55% voor het vwo.

Naast de procentuele score goede antwoorden, zijn ook de Engelse examens voorzien van een cijfer, gebruik makende van de normeringen die in de betreffende toetsjaren door het Cito werden vastgesteld. Als we naar deze uitkomsten kijken, komt er -- net als bij Duits -- een heel ander beeld naar voren. Het percentage van 47% goede antwoorden bij de havo-groep op het examen uit 1993, wat neerkomt op 23 van de 50 punten, resulteert in dat jaar in een eindcijfer van 4,7. Het *lagere* percentage goede antwoorden van 44% (23 van de 51 punten) voor dezelfde groep in 2008 resulteert opvallend genoeg in een *hogere* cijfer, namelijk een 5,3 (zie tabel 6). Kijken we naar het vwo, dan zien we dat daar de gemiddelde score van 23 van de 50 punten (47%) neerkomt op een 4,5 en de score van 27 van de 50 punten (55%) op een 5,4 (tabel 7). Enkel de cijfers in beschouwing nemende, moet dus de conclusie getrokken worden dat zowel de havo als de vwo leerlingen in deze test aanzienlijk slechter scoren op het eindexamen Engels uit 1993 dan dat uit 2008. Voor de havo bedraagt dit verschil gemiddeld 0,6 punt en voor het vwo 0,9 punt. Kijken we naar individuele leerlingen, dan zien we dat er

in beide klassen vier leerlingen zijn die een hoger cijfer scoren voor het examen uit 1993 (tabel 8 en 9).

Tabel 8: Cijfers voor de CE's havo Engels uit 1993 en 2008 per leerling.

1993	2008
4,8	5,4
3,4	4,1
6,5	5,7
5,9	6,6
4,2	4,8
4,8	4,7
2,4	4,3
6,5	7,3
3,8	3,8
3,0	5,9
3,8	5,9
7,9	6,8
4,2	4,5
5,0	4,1

Tabel 9: Cijfers voor de CE's vwo Engels uit 1993 en 2008 per leerling.

1993	2008
5,8	7,9
3,9	7,2
3,9	4,6
4,8	4,6
4,2	5,9
5,2	5,5
4,6	6,1
3,9	5,0
3,9	4,1
4,5	7,2
3,9	4,8
4,5	4,8
4,4	2,8
5,4	5,2
3,9	5,7
4,5	6,6
4,4	3,9

Voor de havo is er verder één leerling die hetzelfde cijfer scoort voor beide examens, en zijn er negen leerlingen die een hoger cijfer scoren voor het examen uit 2008. In de vwo-groep zijn er geen leerlingen die op beide examens hetzelfde cijfer scoren, en maar liefst dertien van de zeventien leerlingen hebben een hoger cijfer voor het meest recente examen (zie tabel 9).

Omdat ook bij Engels het examen uit 1993 in zijn geheel uit meerkeuzevragen bestond en dat uit 2008 gedeeltelijk uit open vragen, is ook hier gekeken of er een verschil was tussen het percentage goed beantwoorde open vragen en het percentage goed beantwoorde meerkeuzevragen. Uit de gegevens blijkt dat het percentage meerkeuzevragen dat goed beantwoord wordt, hoger is dan het percentage gesloten vragen en dat dit geldt voor zowel havo als vwo. Door de havo-leerlingen die aan dit onderzoek meededen werd 54% van de meerkeuzevragen uit het examen van 2008 goed beantwoord, tegenover 36% van de open vragen (tabel 6). Door de vwo-leerlingen werd 59% van de meerkeuzevragen goed beantwoord, tegenover 50% van de open vragen (tabel 7). Het is overigens opvallend dat het

percentage goed beantwoorde open vragen van het vwo aanzienlijk hoger ligt dan dat van de havo.

Tevens is het interessant om op te merken dat de percentages goed beantwoorde open- en meerkeuzevragen voor het vwo tussen Duits en Engels vrijwel overeen komen: zoals gezegd 50 om 59% voor Engels en 49 om 58% voor Duits (tabel 2 en 7).

Conclusie

Het is moeilijk -- zo niet onmogelijk -- om op basis van onze onderzoeksresultaten tot een eenduidig antwoord te komen op onze onderzoeksvraag *Hoe scoren onze examenleerlingen op een CE uit 1993 en een CE uit 2008?* Ten eerste zijn de resultaten van de drie klassen die wij in ons onderzoek de examens hebben laten maken geenszins eender, en ten tweede is er een groot verschil tussen de resultaten op basis van de percentages goed beantwoorde vragen en behaalde cijfers. Kijken we alleen naar de cijfers, dan moeten we concluderen dat beide klassen die de eindexamens uit 1993 en 2008 voor Engels gemaakt hebben beter scoren op het recentere examen en dat slechts één van de drie klassen het examen uit 1993 beter heeft gemaakt dan dat uit 2008. In dit laatste geval betreft het de 6 vwo klas die het Duitse examen heeft gemaakt. Het verschil tussen de cijfers over beide jaartallen is bij deze laatste groep echter veel kleiner (5,6 tegenover 5,5) dan het verschil op de Engelse examens, waar de havo gemiddeld een 4,7 scoort voor het examen uit 1993 en een 5,3 in 2008, en waar de vwo groep een 4,5 scoort in 1993 en een 5,4 in 2008.

Hoewel het in wezen overeenkomt met het vergelijken van appels met peren, kunnen we, als we al deze cijfers optellen en middelen, stellen dat er door onze leerlingen voor het examen uit 2008 gemiddeld een 5,4 gescoord is, en voor het examen uit 1993 een 4,9 en hebben zij dus 0,5 punt slechter gescoord op het oudere examen. Dit bevestigt het beeld dat geschetst wordt door verscheidene onderzoeken -- en dat gereflecteerd wordt in opvattingen van docenten -- dat de leesvaardigheid in de moderne vreemde talen van examenkandidaten de afgelopen jaren gedaald is. Kijken wij echter naar de procentuele score goede antwoorden, dan zien wij een ander beeld: twee van de drie klassen scoren gemiddeld meer punten op het examen uit 1993 dan op dat uit 2008: 6 vwo heeft op het Duitse examen uit 1993 61% van de vragen goed beantwoord, tegenover 55% van de vragen uit het examen van 2008. 5 havo scoort in 1993 47% van de punten op het CE Engels uit 1993 en 44% op dat uit 2008. 6 vwo daarentegen scoort op het CE Engels 47% van de punten in 1993 en 55% in 2008. Gemiddeld

wordt er door onze examenleerlingen dus 52% van de vragen goed beantwoord op het examen uit 1993 en 51% op het examen uit 2008. Hieruit zou dus opgemaakt kunnen worden dat niet het examen uit 1993 de moeilijkere van de twee is, maar dat uit 2008. Echter, het verschil betreft slechts 1%, wat uiterst weinig is, en waar ons inziens geen harde conclusies aan verbonden kunnen worden.

Hoewel wij vinden dat niet uitgevlakt moet worden dat onze leerlingen gemiddeld een halve punt lager hebben gescoord op het examen uit 1993 dan op dat uit 2008, vinden wij dat -- alle resultaten van dit onderzoek in beschouwing genomen -- geconcludeerd moet worden dat er onvoldoende bewijs naar voren is gekomen om te stellen dat de leerling prestaties op het gebied van leesvaardigheid in de moderne vreemde talen Duits en Engels extreem gedaald is over de afgelopen vijftien jaar. Wij hebben niet het 'enorm grote verschil' kunnen bevestigen dat veel docenten blijkbaar ervaren en dat uit onderzoek naar andere populaties soms naar voren komt.

Bij deze conclusie moet echter nog wel een aantal kanttekeningen geplaatst worden: los van de onderlinge verschillen, zijn *alle* gebruikte examens door de leerlingen erg slecht gemaakt en zijn *alle* cijfers erg laag. Wij mogen dan ook hopen dat onze leerlingen beter scoren op hun werkelijke CE's uit 2009! Wij gaan van dit laatste uit en dichten de veelal slechte resultaten die behaald zijn in elk geval gedeeltelijk toe aan een zeer lage motivatie bij het maken van de toetsen die de leerlingen in het kader van dit onderzoek voorgeschoteld hebben kregen. Zoals al eerder genoemd, was deze motivatie nog lager bij de teksten uit de oude examens dan bij die uit de nieuwe, omdat de teksten uit deze eerstgenoemde als 'saai' ervaren werden en als moeilijker leesbaar qua lay-out. Het is dan ook aan te bevelen hier rekening mee te houden in een eventueel vervolgonderzoek.

Verder kunnen er op basis van de door ons verzamelde gegevens helaas geen uitspraken gedaan worden over de mogelijkheid dat de in dit PGO behaalde resultaten ook zouden kunnen opgaan voor een grotere groep leerlingen -- of zelfs de gehele examenpopulatie havo en vwo -- omdat de afzonderlijke groepen respondenten per examen te klein waren en het type vragen dat in de examens voorkwam te divers was om een geldige statistische analyse uit te voeren die, rekening houdende met de beperkingen van dit onderzoek, haalbaar was. Het is in onze ogen echter wel belangrijk om op een gedegen manier in kaart te brengen hoe het is gesteld met de leesvaardigheid van de huidige Nederlandse examenkandidaten en of deze zich

daadwerkelijk in een neerwaartse spiraal bevindt, zoals velen vermoeden en vrezen. Het is dan ook aanbevelingswaardig dat er een grootschaliger onderzoek opgezet wordt, waarin op uitgebreider en statistisch meetbare wijze gepoogd wordt te achterhalen of er daadwerkelijk een daling is in het leesvaardigheidniveau van onze eindexamenkandidaten. Wanneer in een dergelijk onderzoek de bezorgdheden van docenten *wel* bevestigd worden, lijkt het ons verstandig vervolgonderzoek uit te voeren op een drietal vlakken: naar mogelijke oorzaken van de trend -- die zich ontwikkelt in de steeds meer op communicatie gerichte leeromgeving van de moderne vreemde talen -- naar mogelijke oplossingen voor de problemen die aan het licht komen, en naar de vraag of deze trend zich ontwikkeld recht- of omgekeerd evenredig aan andere vaardigheden van onze leerlingen in de vreemde talen. Met andere woorden: is een eventuele teloorgang van het niveau van de CE's moderne vreemde talen wel echt zo'n groot probleem?

Literatuurlijst

- Alberts, R.V.J., Verhelst-Deman, M.M.L. (2000). Examenverslag 2000 vbo/mavo/havo/vwo. *Cito* <http://www.cito.nl/VO/ce/verslag/eind_fr.htm>
- Clarissa. (2008). Opmerkingen bij de achteruitgang van het onderwijs: vreemde talen. *Beter Onderwijs Nederland*, <<http://beteronderwijsnederland.net/node/4671>>
- Glopper, K. de., & Schooten, E. van. (2002). Dalende leerlingprestaties op de centraal schriftelijke examens Duits, Engels en Frans in mavo, havo en vwo? *Pedagogische Studiën*, 1, 5-17.
- Hulsker, A. (2002). *Exploring FL reading problems. An experimental diagnostic test of English reading comprehension*. Doctoraalscriptie Rijksuniversiteit Groningen.
- Knecht –van Eekelen, A. de., Gille, E., Rijn, P.van. (2007). Resultaten PISA-2006: praktische kennis en vaardigheden van 15-jarigen. *Cito*, Arnhem.
- NFER. (2003). The best in the world. *Education Journal*, 68, 14.
- PIRLS. (2006) Rapport Nederland. <www.minocw.nl/documenten/Rapport%20PIRLS%20Nederland_4.pdf>
- Plasterk, R.H.A (2007). Stand van Zaken Lissabondoelstellingen. (Brief aan voorzitter tweede kamer) <www.minocw.nl/documenten/35782.pdf>
- Rauschenberg, Helmut. (2009). E-mail aan auteurs.